MONUMENTE ISTORICE STUDII SI LUCRARI DE RESTAURARE

COMITETUL DE STAT PENTRU CONSTRUCȚII
ARHITECTURĂ ȘI SISTEMATIZARE
DIRECȚIA MONUMENTELOR ISTORICE

http://patrimoniu.gov.ro

SUMAR

Pag.

Grigore Ionescu, *„O nouă cartă internaţională privind conservarea şi restaurarea monumentelor istorice"* 7

Ion Dumitrescu şi Rodica Mănciulescu, *„Metode aplicate la restaurarea a două monumente gotice din Cluj, biserica Sf. Mihail şi biserica Mathias"* 13

Ştefan Balş, *„Restaurarea cetăţii ţărăneşti din Cîlnic"* 38

Radu Greceanu, Eugenia Greceanu, *„Istoricul şi restaurarea bisericii fostei mănăstiri Cotmeana"* 52

Mariana Angelescu, Gustav Gündisch, Albert Klein, Harald Krasser, Theobald Streitfeld, *„Restaurarea unui monument de arhitectură din epocile romanică şi gotică, în cadrul ansamblului de monumente feudale de la Sebeş-Alba"* 90

Rodica Mănciulescu, *„Restaurarea mănăstirii Cozia"* 120

Virgil Antonescu, *„Restaurarea cîtorva biserici de lemn din Maramureş"* . . . 133

SOMMAIRE

Grigore Ionescu, *Une nouvelle charte internationale concernant la conservation et la restauration des monuments historiques* 7

Ion Dumitrescu et Rodica Mănciulescu, *Sur les méthodes employées pour la restauration de deux monuments gothiques de Cluj, l'église Saint-Michel et l'église Mathias* 13

Ştefan Balş, *La citadelle paysanne de Cîlnic* 38

Radu Greceanu, Eugenia Greceanu, *Histoire et restauration de l'église de l'ancien monastère de Cotmeana* 52

Mariana Angelescu, Gustav Gündisch, Albert Klein, Harald Krasser, Theobald Streitfeld, *Restauration d'un monument d'architecture des époques romane et gothique de Sebeş-Alba* 90

Rodica Mănciulescu, *La restauration du monastère de Cozia* 120

Virgil Antonescu, *La restauration de quelques églises en bois du Maramureş* . . . 133

http://patrimoniu.gov.ro

NOTE

Pag.

Gr. I., *„În legătură cu precizarea noțiunii de monument"* 150

Radu Creţeanu, *„Despre importanța studiului elementelor de construcție în datarea monumentelor istorice"* 152

Radu Creţeanu, *„Un meșter necunoscut a lui Constantin Brîncoveanu"* . . 158

Eugenia Greceanu, *„Date noi asupra bisericilor românești cu absidă dreptunghiulară din reg. Hunedoara"* 159

Ioana Cristache-Panait, *„Datarea bisericii de lemn din Șinca Nouă"* 162

Eugenia Greceanu, I. Cristache-Panait, *„Contribuții la datarea etapelor de construcție ale bisericii ortodoxe Adormirea Maicii Domnului din Zlatna"* 165

Oliver Velescu, *„Vechimea bisericii evanghelice din Prejmer"* 170

Toth Adalbert, *„Contribuții la tipologia arhitecturii de lemn din regiunea Maramureș"* 174

Moisescu Cristian, *„Documente cartografice din sec. XVIII, privind dezvoltarea sistemului de fortificații al orașului Sibiu"* 188

NOTES

Gr. I., *Quelques précisions sur la notion de monument* 150

Radu Creţeanu, *Sur l'importance de l'étude des éléments de construction dans la datation des monuments historiques* 152

Radu Creţeanu, *Un artisan inconnu de Constantin Brancovan* 158

Eugenia Greceanu, *Nouvelles données sur les églises roumaines à abside rectangulaire de la région de Hunedoara* 159

Ioana Cristache-Panait, *Sur la date de l'église en bois de Șinca Nouă* 162

Eugenia Greceanu, Ioana Cristache-Panait, *Contributions à la datation des étapes de construction de l'église orthodoxe de la Dormition de la Vierge de Zlatna* . 165

Oliver Velescu, *Sur l'ancienneté de l'église évangélique de Prejmer* 170

Adalbert Toth, *Contributions à la typologie de l'architecture du bois dans la région de Maramureș* 174

Cristian Moisescu, *Documents cartographiques du XVIIIe siècle, concernant le développement du système de fortifications de la ville de Sibiu* 188

http://patrimoniu.gov.ro

RESTAURAREA CETĂȚII ȚĂRĂNEȘTI DIN CÎLNIC

Ștefan Balș

Existența numeroaselor cetăți și biserici fortificate țărănești, răspîndite în centrul și sud-estul Transilvaniei, constituie o trăsătură originală specifică arhitecturii sale medievale.

Țară de graniță, expusă oricînd incursiunilor de pradă turcești și tătărești, ea s-a bucurat în acele timpuri de un regim special cu totul neobișnuit epocii feudale, regele însuși învoind și chiar îndemnînd locuitorii să-și ridice propriile lor clădiri de apărare [1]. Ruinele păstrate pînă astăzi ale acestor cetăți, așezate cînd pe cîte un vîrf de deal în puncte izolate și greu accesibile, cînd în mijlocul comunei, au rămas dovada existenței unei țărănimi libere, hotărîtă să-și apere cu îndîrjire libertatea și averea.

Durata ridicării și folosirii lor se întinde pe un interval de aproape șase secole. Începînd din veacul al XIII-lea, ca urmare a pustiitoarei năvăliri mongole din 1241, ele s-au înmulțit în anii următori din cauza permanentei amenințări turcești și erau încă în uz pînă în veacul al XIX-lea cînd au început să-și piardă rostul, fiind treptat lăsate în părăsire.

Desigur că puține dintre ele erau în stare să reziste în fața unui asediu organizat de trupe înzestrate cu arme grele. Erau însă destul de puternice pentru cazul obișnuitelor incursiuni de pradă, dînd posibilitate întregii populații a satului să se adăpostească în spatele înaltelor ziduri de piatră ale incintei. În mod obișnuit aceste cetăți erau alcătuite dintr-una sau două incinte concentrice, de plan neregulat urmărind profilul terenului, construite din zidărie de piatră brută și întărite pe alocuri și în special deasupra intrării, cu puternice turnuri de apărare.

Zidurile și turnurile erau prevăzute cu meterezele, drumurile de strajă și crenelele constituind dispozitivele de apărare obișnuite epocii. În interior, alipite zidurilor incintei, un rînd de clădiri cu etaje suprapuse, cu balcoane și galerii de circulație, erau folosite ca locuințe și ca loc de adăpost pentru vite în cazurile de nevoie.

Spre deosebire de obișnuitele cetăți ale seniorilor feudali ale vremii, cetățile țărănești sînt lipsite de turnul locuinței — donjonul — caracteristic primelor. Uneori însă, în cazul trecerii cetății seniorilor în proprietatea comunei, donjonul este păstrat și adaptat pentru o nouă folosință.

---

[1] *Vătășianu, V.*, **Istoria artei feudale în țările române**, p. 14.

http://patrimoniu.gov.ro

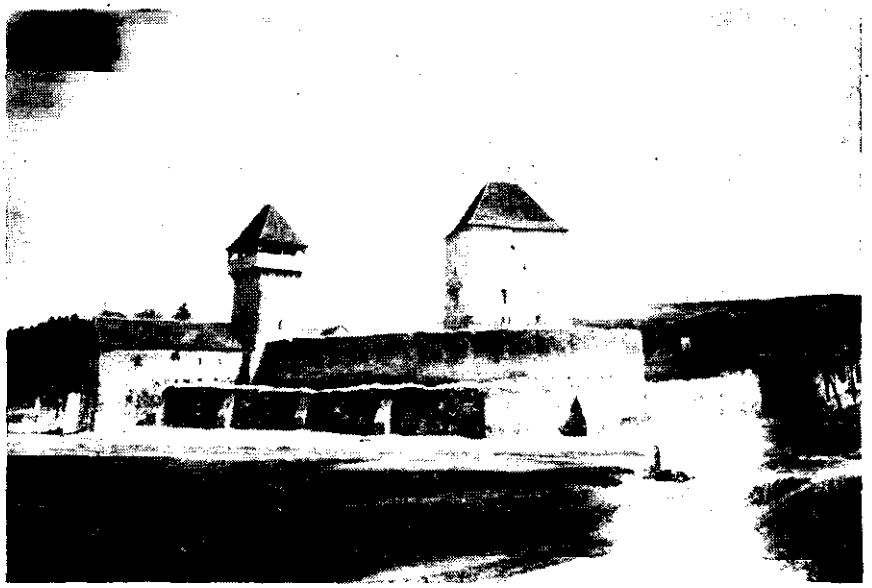

1. Vedere generală a cetăţii din Cîlnic.

1. *Vue générale de la citadelle de Cîlnic.*

O asemenea cetate cu donjon este şi cetatea din Cîlnic de curînd cercetată şi consolidată prin grija Direcţiei Monumentelor Istorice (fig. 1).

În comuna Cîlnic, la 13 km sud-est de oraşul Sebeş-Alba, în mijlocul satului de astăzi, se păstrează o veche cetate medievală. Cu toate lipsurile şi degradările suferite şi înfăţişarea ruinată a zidurilor sale, ea apare încă impunătoare.

Zidită în două etape de construcţie, cetatea cuprinde două pînze concentrice de ziduri înalte de piatră brută, de forme oarecum ovale, închizînd o curte centrală, în care se găsesc: o capelă şi un puternic turn (donjon) de apărare. Turnul cunoscut azi sub numele de „Siegfried" şi capela, ambele însă în forme diferite de cele actuale, după cum se va vedea mai departe, împreună cu incinta interioară întărită cu un turn peste intrare şi cu un al doilea turn aflat pe latura opusă, făceau parte din vechea reşedinţă feudală, alcătuind nucleul iniţial al cetăţii (fig. 2).

Istoria Cîlnicului datează documentar din veacul al XIII-lea cînd printr-un act din 1267, în timpul domniei regelui Ungariei Bela al IV-lea, fiul său Ştefan, duce de Transilvania, dăruieşte pămînturi lui Chil de Villa Calnuc. Atunci, probabil, a şi fost ridicată reşedinţa din Cîlnic în prima sa fază, fapt confirmat prin recentele săpături arheologice.

http://patrimoniu.gov.ro

În cursul veacului al XV-lea, în anul 1430, ultimul său stăpîn feudal Ioan de Vingard vinde proprietatea comunităţii ţărăneşti locale, care execută în anii următori o serie de modificări în scopul amenajării reşedinţei feudale fortificate, într-o cetate de refugiu pentru întreaga populaţie. Atunci a fost dublată incinta cu un al doilea zid construit pe escarpa şanţului de apărare iniţial, care a fost umplut, amenajîndu-se o curte între ziduri, nivelată la o înălţime de peste 1,50 m faţă de nivelul exterior şi întreruptă în dreptul porţii printr-o barbacană apărînd intrarea. În partea mai vulnerabilă dinspre est, noua curtină

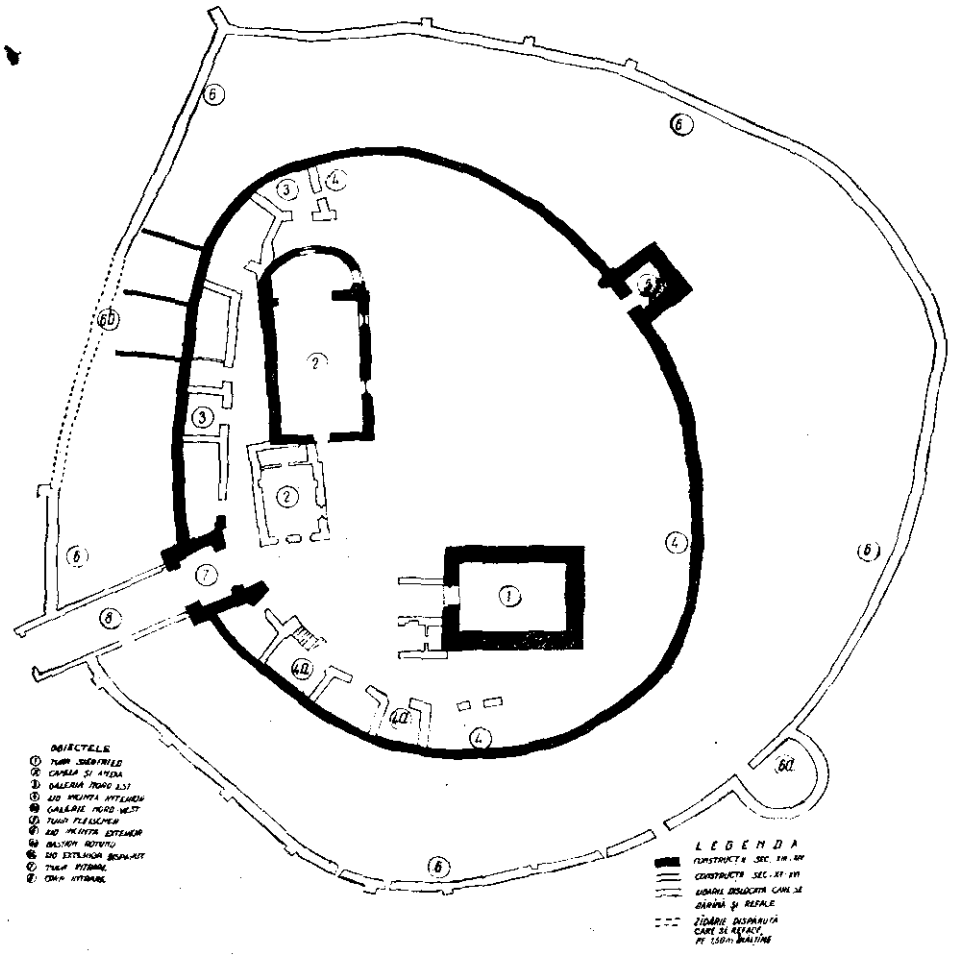

2. Planul cetăţii.
2. *Plan de la citadelle.*

http://patrimoniu.gov.ro

a fost întărită cu un bastion de formă semicirculară. În aceeaşi fază de prefaceri se înscriu lucrările de modificare a turnului locuinţă, în turn donjon de apărare, prin supraînălţarea sa cu încă două nivele şi micşorarea ferestrelor transformate în metereze. Tot atunci, probabil, a fost refăcută şi capela în formele actuale. Ulterior, în veacul al XVI-lea s-au construit — după obiceiul vremii — acel rînd de încăperi cu etaj alipite zidului din incintă interior, înşirate de jur împrejurul curţii şi prevăzute cu metereze de tragere, atît de caracteristic la numeroasele biserici cetăţi, ridicate atunci în Transilvania. Ultima fază de construcţie, apare în veacul al XVIII-lea şi la începutul veacului următor, cuprinzînd cîteva clădiri azi dispărute, printre care şi locuinţa cu etaj alipită în faţa capelei şi dărîmată în cursul actualelor lucrări (fig. 3).

Cetatea este apoi părăsită şi ajunge treptat în starea de ruină în care se prezenta în 1962 la începerea restaurării, cu incinta exterioară pe jumătate prăbuşită şi ameninţată cu răsturnarea din cauza împingerii pămîntului din spate, cu incinta interioară dislocată în părţile superioare (fig. 4), cu majoritatea clădirilor alipite dispărute şi cu turnul donjon grav avariat de cutremurul din 1940. Din cauza progresării procesului de ruinare a fost pornită o acţiune de stricte reparaţii şi consolidări, urmărind menţinerea pe viitor a zidurilor în formele prezente, fără nici o încercare de întregire sau reconstituire. După cum se întîmplă însă totdeauna la asemenea obiective iniţiate cu scopuri modeste şi limitate, lucrările o dată începute şi zidăria cercetată, au

3. Locuinţa din faţa capelei.
3. *Logement accolé à la chapelle.*

http://patrimoniu.gov.ro

4. Incinta interioară înainte de restaurare.
4. *L'enceinte intérieure avant la restauration.*

apărut o serie de aspecte noi ce nu puteau fi prevăzute dinainte, care au împins volumul intervenţiilor de la simplu la dublu.

Se vor expune mai departe cîteva din problemele apărute şi felul cum au fost rezolvate la diferitele corpuri de clădiri, precum şi descoperirile făcute pe parcurs. Se vor arăta de asemenea în concluzii rezultatele obţinute prin cercetările şi săpăturile arheologice efectuate, care au adus unele precizări asupra vechimii monumentului.

Turnul Siegfried (fig. 5 şi 6), de plan dreptunghiular, cu ziduri de aproape 1 m grosime, ridicate pe 20 m înălţime, cuprinde o pivniţă cu boltă semicilindrică de piatră, legată cu exteriorul printr-o uşă spartă ulterior şi o încăpere la etaj, accesibilă prin scări exterioare azi dispărute, care păstrează încă timpanele laterale ale unei bolţi prăbuşite, identică cu prima. Deasupra se mai văd grinzile unor foste planşee de lemn ridicate pe alte patru etaje. Un acoperiş în patru ape, cu învelitoare de ţiglă, se înalţă cu încă 7 m peste nivelul cornişei.

Nivelul superior al turnului în prima fază de construcţie apare în mod vizibil în interior, determinat prin urmele tronconice ale hornului unui fost cămin, rămase încastrate în zidărie, care se ridică îngustîndu-se pînă la un anumit nivel, corespunzător unei retrageri a zidăriei în faţade. Această primă

http://patrimoniu.gov.ro

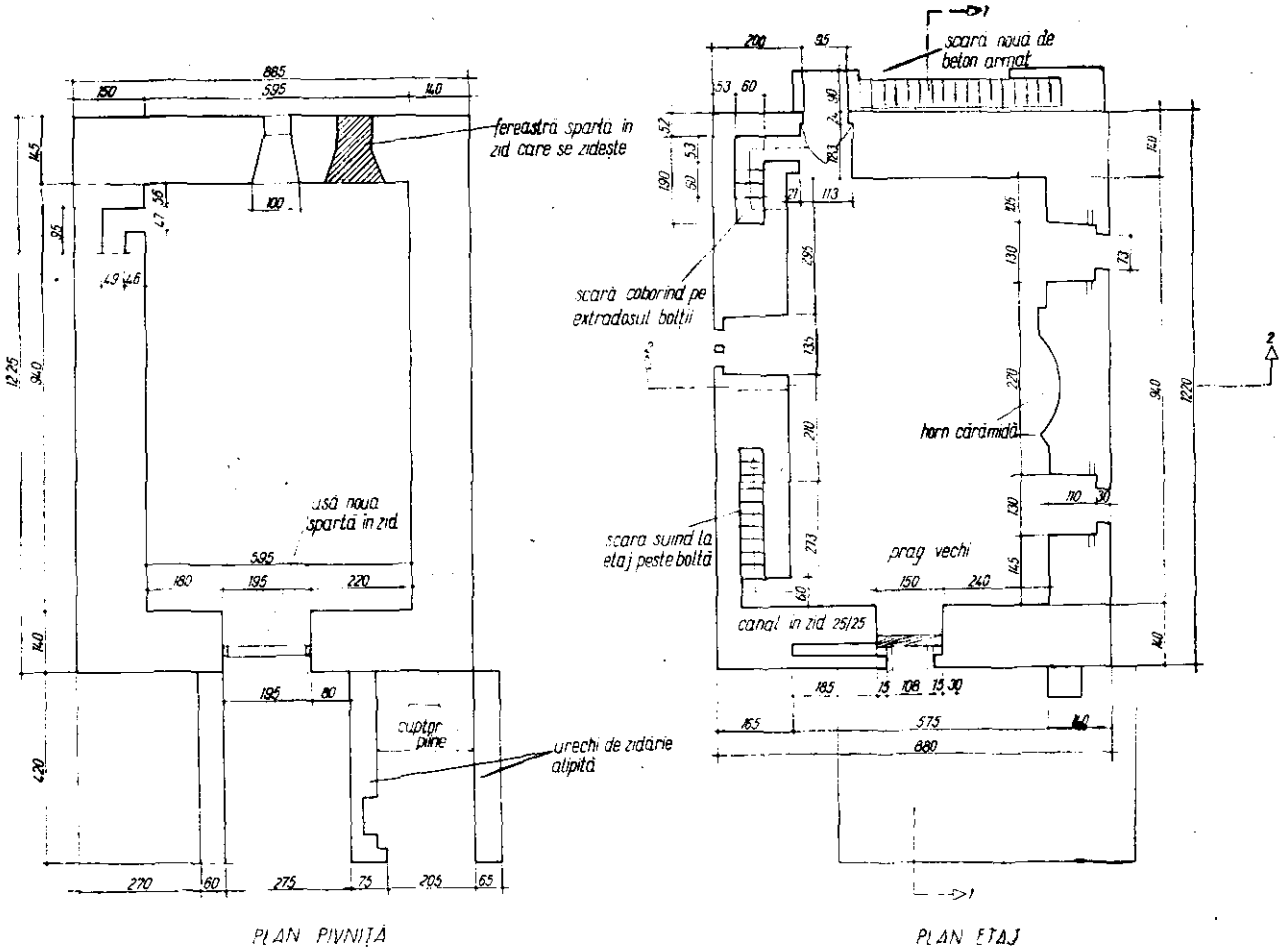

5. Turnul Siegfried, plan pivniță și plan etaj.
5. *La tour Siegfried, plans.*

http://patrimoniu.gov.ro

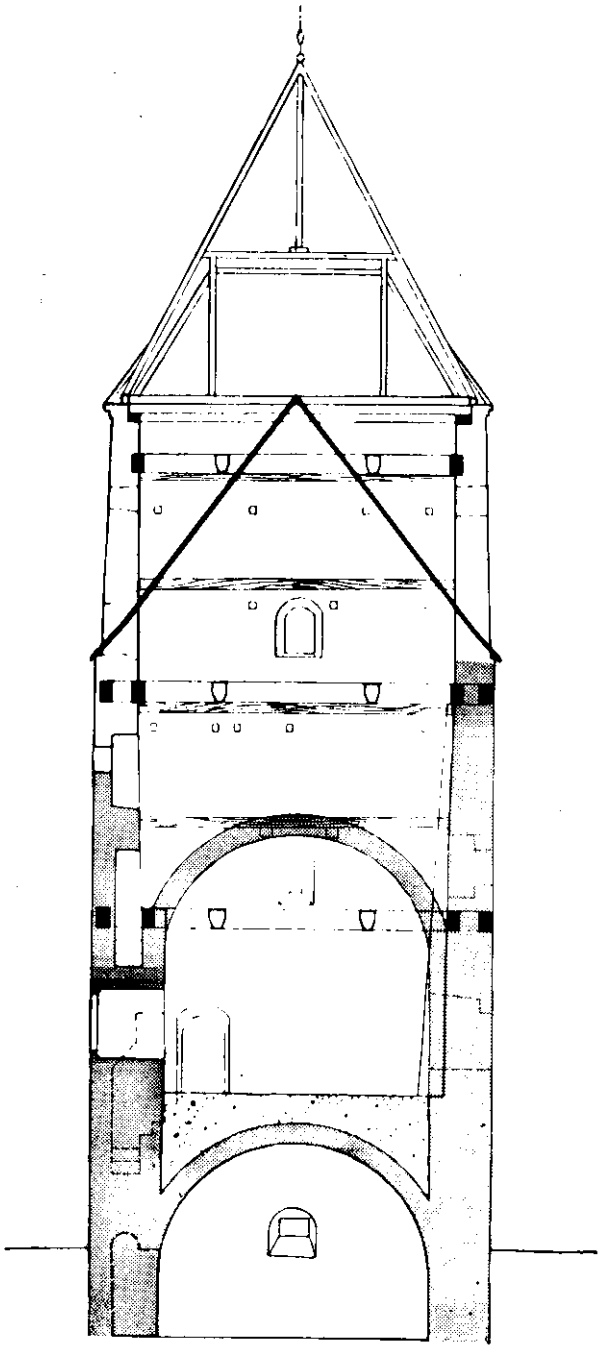

— Turnul Siegfried în etapa inițială

6. Turnul Siegfried, secțiune.
6. *La tour Siegfried, coupe.*

http://patrimoniu.gov.ro

construcţie cuprindea deci cele două încăperi boltite inferioare, adică pivniţa pentru alimente şi sala mare, deasupra căruia se mai găsea un etaj neboltit pentru locuinţe. Sala primului etaj, pe lîngă cele două uşi exterioare zăvorîte cu druguri de lemn alunecînd în grosimea zidului şi accesibile probabil prin scări mobile de lemn, mai avea şi un rînd de ferestre de dimensiuni destul de mari, împodobite cu ancadramente profilate de piatră, prevăzute cu trafor treflat şi colonetă mediană, din care unul este păstrat încă „in situ" pe latura nord (fig. 7). Deşi lucrate rudimentar, prezenţa acestor elemente ne arată totuşi o preocupare de finisaj, oarecum necorespunzătoare unui turn de apărare şi confirmă folosirea iniţială a clădirii ca locuinţă.

La începerea lucrărilor, turnul se găsea în foarte proastă stare, cu zidurile brăzdate de multiple şi periculoase crăpături (fig. 8). Cu toate că nu afectaseră fundaţiile, numărul şi gradul lor de importanţă, străbătînd toată grosimea zidăriei şi ajungînd pe alocuri pînă la 20 cm deschidere în dreptul cornişei, arătau starea îngrijorătoare a construcţiei. Singurele elemente de legătură menţinînd stabilitatea celor patru pereţi, rămaşi neţesuţi între ei la colţuri pe toată înălţimea lor, rămîneau doar grinzile de lemn ale fostelor planşee, încă păstrate în zidărie în dreptul etajelor dispărute.

7. Turnul Siegfried, ancadrament de fereastră.

7. *La tour Siegfried, encadrement de fenêtre.*

8. Turnul Siegfried, crăpături în colţul de sud-vest.

8. *La tour Siegfried, crevasses dans l'angle sud-ouest.*

http://patrimoniu.gov.ro

Soluţia de consolidare a constat în prevederea unor centuri de beton armat înscrise în grosimea zidăriei la trei nivele, pe ambele feţe ale zidăriei (la interior şi exterior), în şanţuri create prin spargerea zidăriei.

Şanţul pentru centura exterioară a fost săpat cu 10 cm mai adînc pentru a permite montarea unui placaj de piatră identică cu cea a zidăriei turnului, care să mascheze, conform cerinţelor arhitecturale, elementul de consolidare.

Rolul acestor centuri este de a lega zidăria turnului în mod analog cu cercurile unor butoaie. Dat fiind forma lor dreptunghiulară în plan, efectul de încovoiere care apare în lungul fiecărei laturi a trebuit să fie preluat printr-o reţea de grinzi orizontale, plasată la nivelul fiecărui inel de centură [1].

Nu vom insista mai mult asupra acestei consolidări prin centuri şi grătare de grinzi de beton armat aparente. Vom arăta, însă, că scopul urmărit prin această soluţie, care a dat multe greutăţi în execuţie şi care a fost preferată unei consolidări normale prin planşee de beton armat, a fost dorinţa de a menţine pe cît posibil aspectul impresionant al clădirii în interior, cu şarpanta, grinzile de lemn suprapuse şi urmele diferitelor prefaceri ale pereţilor, prinse laolaltă dintr-o singură privire pe toată înălţimea lor. O asemenea soluţie, lăsînd liberă posibilitatea cercetărilor în ansamblu a tuturor etapelor de construcţie şi păstrînd totodată aspectul romanic al ruinei, a fost socotită mai interesantă pentru vizitatori, mai apropiată de principiile restaurării ştiinţifice şi mai evocatoare, în ciuda grinzilor de beton armat aparente care împiedică într-o oarecare măsură obţinerea efectului dorit.

Cu ocazia lucrărilor de consolidare au fost făcute şi cîteva sondaje de natură arheologică. Astfel, a fost înlăturată zidăria ce închidea nişele celor trei ferestre la primul etaj, degajîndu-se vechile goluri arcuite. După cum s-a arătat, este probabil că şi cele două ferestre de pe faţada sud, încadrînd căminul, să fi avut şi ele chenare şi colonetă mediană de piatră, similare cu ancadramentul păstrat în zidărie pe faţada nord, care constituia pînă acum singurul element de datare a turnului. Au fost de asemenea degajate de moloz cele două galerii suprapuse prevăzute în grosimea zidăriei în colţul de sud-est. Prima, la nivelul pardoselii pivniţei, se opreşte după circa 1 m şi nu pare să meargă mai departe. Cea de-a doua coboară pe trepte de piatră de la nivelul primului etaj şi coteşte spre vest, fiind şi ea închisă cu zidărie. Este probabil că ducea spre o ascunzătoare amenajată în spaţiul gol dintre extradosul bolţii pivniţei şi grinzile planşeului etajului, spaţiu azi umplut cu moloz. Actualul acces la etaj a fost asigurat printr-o scară de beton armat cu înfăţişare modernă, punînd în evidenţă intenţia de a nu înfăptui reconstituirea scării originare, ce probabil, după cum s-a mai spus, nu a existat decît sub forma unei scări mobile de lemn.

[1] Problema consolidării turnului Siegfried a fost tratată pe larg de inginerii *Pavelescu C.* şi *Barbu Th.*, fiind publicată sub titlul: **Soluţii constructive aplicate la restaurarea monumentelor istorice**, în volumul „Sesiunea ştiinţifică a Direcţiei Monumentelor Istorice, ianuarie 1963", p. 105—106.

http://patrimoniu.gov.ro

Capela

Descoperirile făcute la această clădire, în cursul executării simplelor reparaţii prevăzute, au fost pe cît de neaşteptate, pe atît de interesante (fig. 9, 10, 11 a şi 11 b).

Înainte de începerea lucrărilor, capela părea a fi un monument fără elemente valoroase, în afară de ancadramentul de piatră în arc uşor frînt al uşii de intrare şi de cafasul de lemn din veacul al XIX-lea, cu panouri pictate, frumos exemplar de artă populară a regiunii.

Treptat, însă, au apărut următoarele surprize:

1. Cele două ferestre înalte în arc frînt din peretele sud al navei s-au dovedit a fi de dată mai recentă, înlocuind trei ferestre mai vechi de format dreptunghiular, uşor arcuite în partea superioară. O fereastră de acelaşi tip a fost găsită şi redeschisă pe latura vest.

2. Sub acest rînd de ferestre, în partea inferioară a pereţilor şi la mică înălţime peste nivelul pardoselii, s-a descoperit un al doilea rînd de ferestre de formatul meterezelor de tragere, cîte trei pe fiecare latură a navei, dovedind o preocupare de apărare similară cu acţiunea de întărire a aşezării din cursul veacului al XV-lea.

9. Capela.

9. *La chapelle.*

http://patrimoniu.gov.ro

10. Portalul capelei.
10. *Portail de la chapelle.*

3. La 50 cm sub nivelul duşumelei s-au regăsit fragmente dintr-o veche pardoseală de cărămizi aşezate pe lat, formînd un desen de fîşii alternativ înclinate în direcţii opuse la 45°, precum şi o treaptă de piatră între navă şi altar.

4. În colţul de sud-est al navei, pe peretele arcului triumfal, au apărut sub tencuială două fragmente de picturi suprapuse, pe o suprafaţă de aproape 1 m². Cea mai veche formînd primul strat, mărginită de un motiv decorativ, reprezintă crupa unui cal în galop şi este executată în siluetă simplă cu trăsătură groasă neagră pe fond alb. Cea de-a doua, aplicată peste prima, figurează capul şi o parte din bustul unui Christ cu nimb circular zgîriat în tencuială. Deşi coloritul este şters, pictura este de foarte bună calitate. O cercetare a acestor fragmente de către specialişti se impune, studiul celor două picturi putînd desigur ajuta la datarea clădirii.

5. În legătură cu datarea, s-a mai obţinut încă alt element interesant, prin săpătura arheologică executată în vederea lămuririi traseului de formă incertă a absidei altarului. S-a constatat că există o fundaţie mai veche de plan dreptunghiular, sub peretele semicircular actual, a cărei vechime a putut fi stabilită cu certitudine ca fiind de la sfîrşitul veacului al XIII-lea, datorită unor monezi găsite în săpătură, emise sub domnia lui Bela al IV-lea şi Ştefan al V-lea.

Zidurile de incintă

Respectîndu-se tendinţa de a se restrînge lucrările la strictul necesar, se prevăzuse în proiect o acţiune limitată de desfacere şi refacere a zidăriei, în părţile superioare degradate de acţiunea ploilor şi îngheţului, menţinîndu-se formele ruinate existente. În anumite cazuri, însă, lucrările efectuate au depăşit mult prevederile iniţiale. Astfel, incinta interioară pe latura de nord-est, de peste 7 m înălţime, a trebuit să primească o consolidare specială din cauza unei înclinări spre exterior de aproape 50 cm în punctul maxim. Soluţia executată cu centuri de beton armat încastrate în zidărie şi trei puternici contraforţi exteriori de beton armat aparent (fig. 12) a fost de altfel destul de viu criticată după realizarea lucrării ca fiind un element nou, deformînd caracterul arhitecturii de piatră a monumentului. În ce priveşte incinta exterioară, ea a

http://patrimoniu.gov.ro

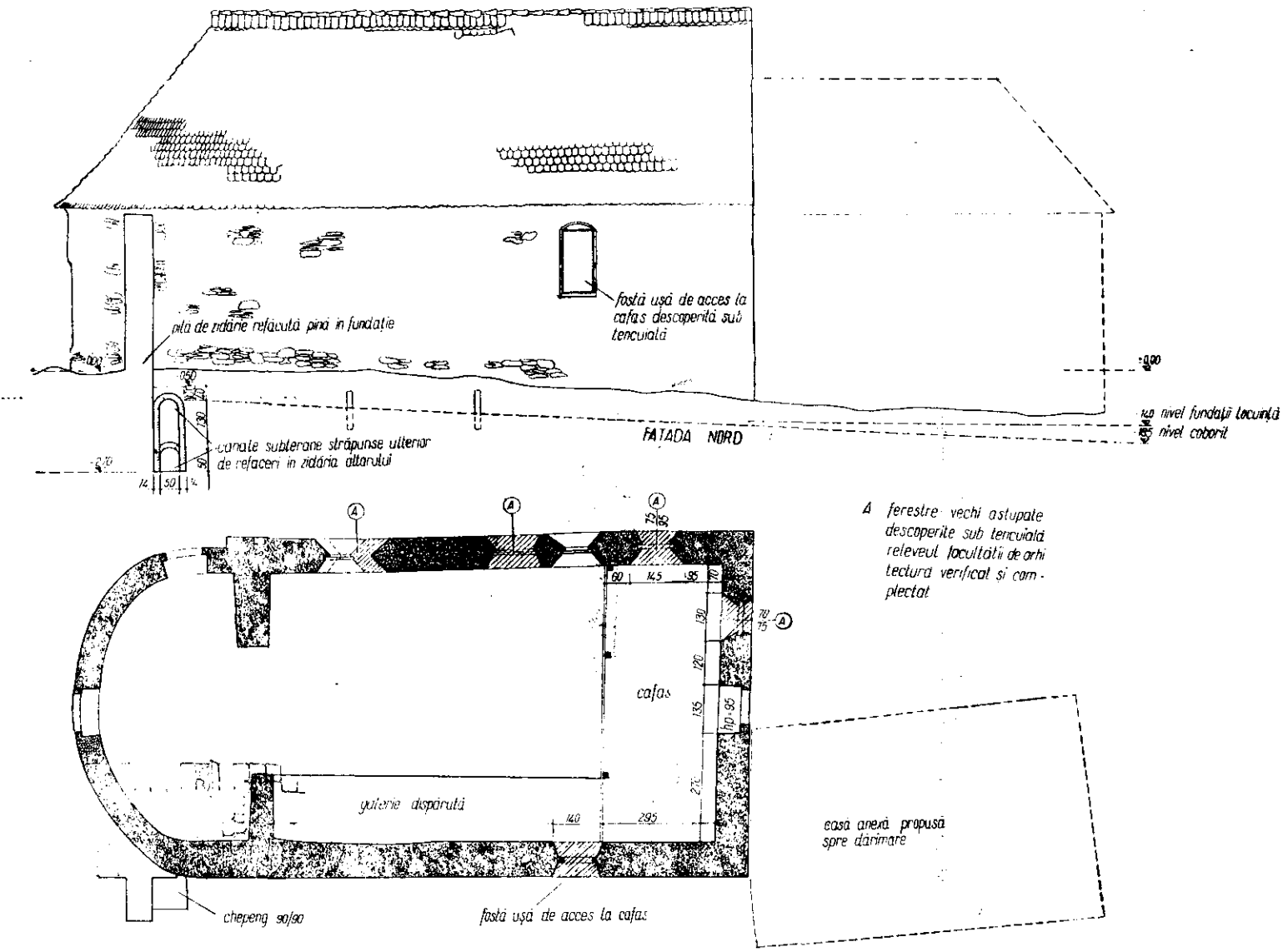

11 a. Capela. Fațadă nord, plan.
11 a. *Plan et façade nord de la chapelle.*

http://patrimoniu.gov.ro

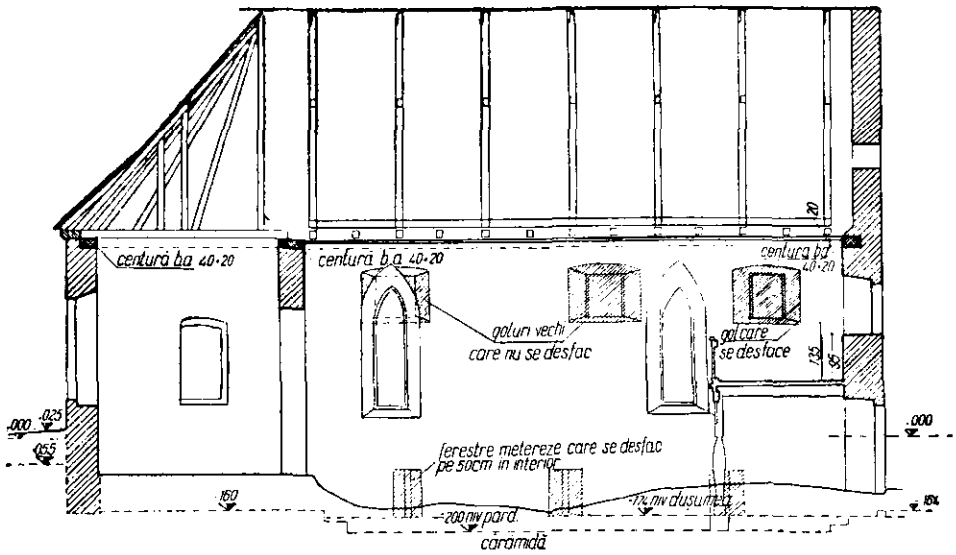

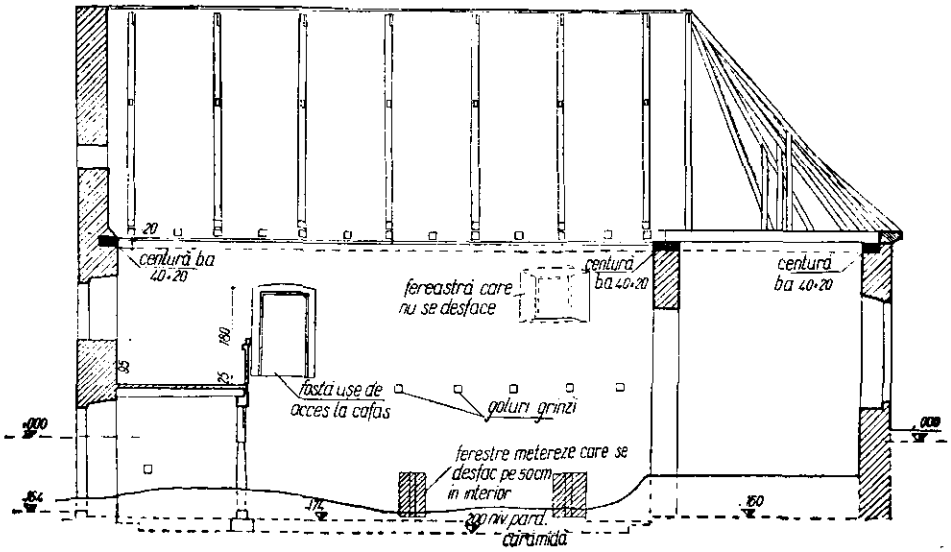

11 b. Capela. Secţiuni longitudinale.
11 b. *Coupes longitudinales de la chapelle.*

http://patrimoniu.gov.ro

12. Incinta interioară după restaurare: latura nord-vest. Contraforturi de beton armat.

12. *L'enceinte intérieure après restauration, côté nord-est. Contreforts de béton armé.*

trebuit pur şi simplu, pe aproape jumătate din perimetru pe latura est, să fie dată la pămînt pînă la adîncul temeliilor şi să fie refăcută, din cauza unei accentuate tendinţe de răsturnare constatată pînă la talpa fundaţiei care a fost găsită înclinată spre exterior. Evident, s-ar fi putut renunţa la orice consolidare, lăsîndu-se nestînjenit în continuare procesul de lentă distrugere a zidăriei. S-a considerat, însă, că această treptată dispariţie a curtinei exterioare, ştirbind aspectul unitar al cetăţii păstrat încă şi astăzi, ar fi reprezentat o greşeală depăşind vina prezentării unui zid refăcut din nou, sub eticheta de zidărie veche.

Este cazul, pentru aceia care vor vizita monumentul, să semnalăm un amănunt ce trece de obicei neobservat. Pe faţa curtinei exterioare, la circa 5 m în dreapta porţii de intrare, se găseşte încastrat la partea superioară a zidăriei un cap de femeie executat în piatră, cu trăsăturile roase de vreme şi abia vizibile, socotit de către localnici ca fiind capul împărătesei Maria Tereza.

Casa anexă şi nivelarea curţii interioare

În scopul degajării faţadei capelei, ascunsă de o construcţie cu etaj datînd de la începutul veacului al XIX-lea, a fost aprobată dărîmarea acestei clădiri, fără valoare deosebită, amenajîndu-se o nouă locuinţă în cuprinsul cămărilor aflate lîngă turnul intrării. De pe urma dărîmării au fost recuperate o serie de

http://patrimoniu.gov.ro

13. Capitel romanic.
13. *Chapiteau roman.*

blocuri de piatră de talie, printre care fragmentele ancadramentelor de ferestre menţionate mai sus şi provenind desigur de la turn, cît şi un foarte interesant capitel romanic decorat cu croşete şi un mic cap omenesc, ce făcea parte dintr-un portal romanic, probabil al vechei biserici parohiale a satului (fig. 13).

În ce priveşte curtea, faţă de marele volum de săpături necesar în cazul unei coborîri totale la vechile nivele şi pentru a nu sacrifica copacii şi vegetaţia existentă, s-a executat numai o coborîre parţială în dreptul capelei şi turnului Siegfried urmărindu-se totodată asigurarea scurgerii apelor de ploaie spre exterior.

În încheierea prezentării subiectelor mai interesante desprinse din opera de restaurare a cetăţii din Cîlnic, vom arăta în cîteva cuvinte rezultatele obţinute prin cercetările arheologice efectuate. Trebuie însă subliniat de la început că nu s-a putut lămuri definitiv problema datării precise a tuturor clădirilor, săpăturile efectuate neurmărind această problemă decît în limita admisă de lucrările necesare consolidării.

Secţiunile şi cercetările arheologice făcute pentru prinderea legăturii stratigrafice a clădirilor au arătat în mod precis că zidul incintei interioare, fundaţiile dreptunghiulare ale absidei capelei aflate sub pereţii semicirculari actuali şi turnul Siegfried în părţile sale inferioare, datează din a doua jumătate a veacului al XIII-lea. Au mai arătat, de asemenea, că incinta exterioară a fost ridicată pe escarpa unui fost şanţ de apărare a cetăţii existînd în prima fază, precum şi faptul că încăperile cu etaj alipite incintei interioare nu au o vechime mai mare decît veacul al XVI-lea.

Pe baza acestor date precise şi pe studiul elementelor de arhitectură ale clădirilor se pot face în continuare următoarele presupuneri:

După 1430, cînd reşedinţa feudală a trecut în posesiunea comunităţii, sub influenţa acţiunii generale de fortificare desfăşurată atunci în Transilvania din cauza pericolului turcesc, au fost efectuate în cursul veacului al XV-lea lucrările de transformare a turnului locuinţă, în turn de apărare şi refacerea capelei cu ziduri prevăzute cu metereze. Lucrările de întărire a cetăţii au fost apoi completate în cursul veacului al XVI-lea, prin dublarea incintei, construirea

http://patrimoniu.gov.ro

barbacanei în faţa intrării şi ridicarea cămărilor interioare cu etaj. Acestea ar fi în linii mari etapele de dezvoltare istorică a cetăţii.

În starea actuală, zidurile ruinate ale curtinelor cu paramentele de piatră brută lipsite de tencuiala iniţială, curţile interioare denivelate şi acoperite cu iarbă, copacii crescuţi între cele două incinte şi starea de singurătate în care se găseşte contribuie toate împreună să creeze acea atmosferă evocatoare şi plină de farmec comună tuturor acestor cetăţi părăsite de viaţă, pe care natura şi-a repus stăpînirea.

Respectarea şi menţinerea acestei înfăţişări, în măsura posibilului faţă de necesităţile tehnice impuse de executarea unor temeinice consolidări, a fost scopul principal urmărit de prezenta restaurare.

LA CITADELLE PAYSANNE DE CÎLNIC

(Résumé)

Ce monument, situé au milieu du village, ancienne résidence seigneuriale du XIIIe siècle, devenue au XVe siècle la propriété de la commune, qui l'a agrandie, a fait l'objet, ces dernières années, de travaux de consolidation. L'étude comprend un bref aperçu historique, suivi de la présentation des principaux problèmes de restauration qui se sont posés pour les différents éléments de l'ensemble.

La tour Siegfried a été consolidée par des éléments en béton armé, sans réfection des planchers. Outre différentes réparations, la chapelle a fait l'objet de recherches archéologiques, dont les résultats ont été mis à profit par les restaurateurs. Les deux murs d'enceinte ont été consolidés dans leur situation actuelle de ruines, à l'exception d'une portion entière qui a dû être démolie et reconstruite intégralement. Le niveau de la cour intérieure a été partiellement rabaissé, en vue du dégagement de la tour et de la chapelle.

Les fouilles archéologiques ont fourni des données permettant de préciser la date de la construction.

BIBLIOGRAFIE

Halavats, G. **Kelnek vára** (în Arheologiai Értesitö, u.f., XXVII, 1907, Budapesta, p. 205).
Horedt, K. **Zur Siebenbürgischen Burgenforschung Süd-Ost forschungen**, VI, 1941, München, p. 606.
Horwath, W. **Siebenbürgischen-Sächsiche Kirchenbürgen**, Sibiu, 1940, p. 117.
Lászlo, G. **Magyarországi Várépitészet**, Budapesta, 1955, p. 214.
Ionescu, Gr. **Istoria arhitecturii în România**, I, Bucureşti, 1963, p. 195.
Vătăşianu, V. **Istoria artei feudale în ţările române**, Bucureşti, 1959, I, p. 17.
Velescu, O. **Cetăţi ţărăneşti din Transilvania**, Bucureşti, 1964, p. 24.

http://patrimoniu.gov.ro